Uluslararası Seyyid Tâhâ-î Hakkâri Sempozyumu Bildirileri

EDİTÖRLER
Halit YALÇIN
Murat ADIYAMAN
Yaşar KAPLAN

Hakkari Üniversitesi Yayınları

Uluslararası
Seyyid Tâhâ-î Hakkâri Sempozyumu
24-25-26 Mayıs 2013, Hakkari

DİZGİ/MİZANPAJ ve KAPAK
Turan KOCA

ISBN
978-605-87029-5-0

BİRİNCİ BASKI
2014, İstanbul

BASKI
Kayhan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 244 Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 576 00 66

İLETİŞİM
Hakkari Üniversitesi Pehlivan Mah.
Çevre Yolu Üzeri Hakkari
Tel: +90 (438) 212 12 12

İSTANBUL'DA NAKŞÎ-HALİDÎ ŞEYHLERİNİN VAZİFE YAPTIĞI TEKKELER VE BU YAPILARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMLARI

Mehmed Akif KÖSEOĞLU[1]

Özet

İstanbul'un fethine iştirak eden ehl-i tasavvuf arasında Nakşî dervişleri de bulunuyordu. Fetih sonrasında kurulan Nakşî tekkeleri 19. yy ortalarına kadar Nakşibendiyye'nin Ahrariyye, Kasaniyye ve Müceddidiyye kollarına mensup şeyhlerden oluşuyordu. Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin içtihadıyla birlikte Müceddidiyye'den ortaya çıkan Halidiyye kolu Ortadoğu coğrafyasında, Anadolu'da ve tabii ki İslam Medeniyetinin o dönemdeki merkezi durumunda olan İstanbul'da neşvünema imkânı buldu. Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halifelerinin İstanbul'a yaptıkları ziyaretler ve artmaya başlayan derviş sayısı Osmanlı Devleti'nin de dikkatini çekti ve bazı gerilimler ortaya çıktı. 1830'dan sonra ise Nakşî-Halidî şeyhlerinin tekkelere şeyh tayin edildiği tarihi kaynaklardan tespit edilmektedir. Tebliğde Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halifesi Seyyid Taha-yı Hakkârî'nin silsilesinden gelen şeyhlerin postnişin olduğu 4 tekke başta olmak üzere İstanbul'da Nakşî-Halidî şeyhlerinin vazife yaptığı 22 tekke ve bu tekke binalarının günümüzdeki durumları hakkında değerlendirmeler ortaya konulmaktadır.

DİBACE

Mevlâna Halid-i Bağdadî, Delhi'de Nakşî-Müceddidî şeyhi Abdullah Dehlevî'nin (Gulam Ali Şah) yanında bir yıl tasavvufî terbiye görmüş ve m.1811/h.1226 yılında hilafetname alarak Süleymaniye'ye dönmüştür. 2 yıl Süleymaniye'de kalan Mevlâna Halid'in o sırada Kadirî Tekkesi şeyhi olan Berzenci aşiretinden Şeyh Maruf el Nudahî ile arasında ortaya çıkan gerilimin etkisiyle m.1813/h.1228 yılında Bağdad'a göç ettiği tahmin edilmektedir. Burada birkaç yıl kalan Mevlana Halid, Bağdad Müftüsü Esad Sadreddin, Vali Said Paşa ve Haydarî Aşiretinin himayesinde tekkesini tesis etti. Ara bulucuların yardımıyla Şeyh Maruf ile gerilimin azalması üzerine m.1817/h.1232 yılında yeniden Süleymaniye'ye döndü ve ikinci tekkesi bu suretle kuruldu. 1820'de ise son kez

[1] Araştırmacı-Yazar

buradan ayrılarak Bağdad'a hareket etti. Ancak yeni Vali Davud Paşa'nın önceki Vali Said Paşa'dan farklı olarak tasavvufa daha mesafeli duruşu 2 yıl kaldıktan sonra Şam'a hareket edilmesi mecburiyetini ortaya çıkardı. 5 yıl burada irşad hizmetinde bulunan Mevlâna Halid, Şam'da m.1827/h.1242 yılında Âlem-i Cemâle yürüdü.

Mevlâna Halid-i Bağdadî Süleymaniye, Bağdad ve Şam'da ikamet ettiği 16 yıllık süre içerisinde yüzün üzerinde halife yetiştirerek Ortadoğu ve Anadolu coğrafyasında irşad ile vazifelendirdi. Mevlâna Halid ve geniş bir coğrafyaya dağılan halifeleri vasıtasıyla Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolundan Halidiyye[2] şubesi ortaya çıktı. Mevlâna Halid hayattayken İstanbul'a görevlendirilen Muhammed Salih'in kısa bir süre kaldığı ve yeterli ilgiyi görmediği anlaşılmaktadır. Daha sonra görevlendirilen Abdu'l-vahhab es-Susî ise devlet ricali başta olmak üzere değişik toplum kesimleri üzerinde tesir uyandırdı. Namık Paşa, Necip Paşa ve Şeyhü'l-islam Mekkîzade Mustafa Asım Efendi intisap edenlerden bazılarıdır. Ancak Abdu'l-vahhab es-Susî'nin çevresinde gördüğü itibarın da yardımıyla Mevlâna Halid'den bağımsız hareket etme temayülü göstermesi o sırada Şam'da bulunan mürşidinin tepkisine sebep oldu. Bu dönemde hulefadan Abdu'l-fettah el Akrî durumun gözden geçirilmesi amacıyla İstanbul'a birkaç kez gitmek durumunda kaldı. Ortaya çıkan gelişmeler Abdu'l-vahhab es-Susî'nin tard edilmesiyle sonuçlandı.[3] Onun yerine ise Ahmed Eğribozî görevli olarak İstanbul'a gönderildi. Mevlana Halid'in m.1827/h.1242 yılında vefatı ile tekrar Şam'a dönen Eğribozî son vazifesi için gittiği İzmir'de m.1835/h.1251 yılında vefat etti.

İstanbul'da tekkede postnişin olan ilk Halidî şeyhi Mevlâna Halid'in halifelerinden Ahmed el Bağdadî olup Fatih'teki Beşikçizade Tekkesi'nde vazife yaptı. m.1828/h.1243 yılı Halidî şeyh ve müridleri için dramatik bir yıl oldu. Mevlâna Halid'in vefatıyla kaim-i makam olan Şeyh Abdullah Heratî tarafından İstanbul'a gönderilen Mevlana Halid hulefasından Ahmed ve Salih Efendiler aynı yıl Sivas'a sürgün edildiler. Sultan II. Mahmud'un Rusya ile harp kararına muhalefet eden bir lâyiha yayımlayan Halidiyye müntesiplerinden Kadı ve şair Keçecizade İzzet Molla Sivas'a, Ömer Rasim Efendi ise Rodos'a sürgün

2 Tasavvuf araştırmacıları arasında iki görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre Nakşibendiyye'nin şubesi bulunmamaktadır. Diğer tarikatlarda olduğu gibi şube ve kollara ayrılmamış, tek bir koldan yürümüştür. Diğer görüşe göre ise Nakşibendiyye'nin 600 yıllık tarihinde Ahrariyye, Kasaniyye, Müceddidiyye ve Halidiyye gibi şubeleri ortaya çıkmış ve her biri Nakşibendiyye şemsiyesi altında kalmak kaydıyla kendine has bir erkân yürütmüştür. Tebliğimizde bu ikinci görüş çerçevesinde Halidiyye şubesinin gelişimi ve tekkeleri incelenmiştir.

3 Memiş, s.191

edildi. Sultan II. Mahmud sadece İstanbul'daki Nakşî-Halidî mensuplarına mesafe almakla kalmadı, aynı zamanda Mühimme Defterlerinden anlaşıldığına göre Şam ve Bağdad Valilerine gönderdiği fermanlarla buralardaki şeyhlerin kontrol altında tutulması talimatını verdi[4].1830'lardan itibaren ise Halidiyye'nin İstanbul'da devlet görevlileri arasında kabul görmeye başladığı görülmektedir. Mekkîzade Mustafa Asım Efendi 1833'te 3. defa Şeyhü'l-islamlığa tayin edilmiş ve 1846'daki vefatına kadar bu görevini sürdürmüştür. Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin Sultan Abdu'l-mecid tarafından yaptırılan türbesinin 29 Temmuz 1842 (20 Cumâde'l-âhir 1258)[5] tarihinde ziyarete açılması Halidî şeyhlerinin kazandığı itibarın bir göstergesidir.

İSTANBUL'DA NAKŞÎ-HALİDÎ TEKKELERİ

Ahmed el Bağdadî'nin m.1819/h.1234 yılında Fatih'teki Beşikçizade Tekkesi'nde postnişin olmasıyla İstanbul tekkelerinde Halidiyye temsil edilmeye başlanmıştır. 19. yy.ın ilk yarısı iyi incelendiğinde tasavvufî çevrelerde büyük değişimlerin yaşandığı görülebilecektir. 1826'da Bektaşî tekkelerinin önce kapatıldığı Sultan Abdu'l-mecid'in saltanata gelişinden sonra ise Nakşî tekkeleri görünümünde tekrar faaliyetine başladığı bir dönemde Celvetî tekkelerinde de Haşîmî kolu tesirini artırıyordu. Nakşibendî tekkelerinde ise Ahrariyye ve Müceddidiyye kollarına mensup şeyhlerin yerini Halidî şeyhleri almaya başlamıştı. 1860 yılına gelindiğinde Halidî tekkelerinin sayısı beşe çıkmıştı. Tekkelerin seddolunduğu 1925 yılında ise İstanbul'da en az 20 tekkede[6] Nakşibendiyye'nin Halidiyye şubesinde icazetli şeyhler seccadenişindi. Toplamda ise 22'den fazla tekkede Halidî şeyhleri hizmet vermiştir.

BEŞİKÇİZADE TEKKESİ

Fatih, Haseki Sultan Mh. Kızılelma Cd. Topçu Emin Bey Çıkmazı, 1816 ada 42 parselde yer almaktadır. Beşikçizade Hacı Süleyman Efendi tarafından m.1795/h.1210 yılında tesis edilmiştir. Kaşgarî Tekkesi şeyhi Abdullah Nidaî'nin halifesi olan Süleyman Efendi Nakşibendiyye'nin Ahrariyye şubesine mensup idi. Tekkenin Halvetî-Şabanî meşayıhından olan 3. şeyhi Beypazarlı Ali Efendi'nin m.1819/h.1234 yılında vefatı sonrasında Mevlâna Halid'in halifele-

4 Butrus Ebu-Manneh, s.299

5 Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.163

6 Tekke listelerinde genellikle şeyhlerin mensup olduğu tarikat belirtilirken Nakşî yazmakla yetinilmiştir. Bu sebeple ancak Halidî hilafeti sahibi olduğu bilinenlerin sayısı 20'dir denilebilir. Yeni araştırmalarla bu sayının artması muhtemeldir.

rinden Ahmed el Bağdadî postnişin olmuştur. Ahmed el Bağdadî'nin şeyhliğe tayin tarihi, kendisi de Nakşî-Halidî müntesibi olan Mekkîzade Mustafa Asım Efendi'nin ilk şeyhü'l-islam olduğu döneme tekabül eder[7]. Daha sonra bu tekkeye şeyh olacak olan Ahmed Nazif Efendi'nin Şeyhü'l-islam Yesnicizade Seyyid Abdu'l-vahhab Efendi'ye m.1822/h.1237 yılında yazdığı arîzadan[8] Şeyh Ahmed el Bağdadî'den haber alınamadığı anlaşılmakta ve tekke vakfiyesindeki şarta istinaden şeyhliğin Beşikçizade Hacı Süleyman Efendi halifelerine verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böylelikle yeniden Nakşibendiyye'nin Ahrariyye şubesine intikal eden tekkede 1925'te seddolunana kadar Halvetî-Sünbülî, Rıfaî ve Nakşî-Müceddidî şeyhleri vazife üstlendi[9]. 1925 sonrasında son şeyhin torunlarının ikamet ettiği tekke bakımı yapılamadığından terk edildikten sonra 2009 yılı Şubat ayında çıkan yangında ortadan kalktı. 2011 yılında eski yapının şekline uygun olarak yeniden inşa edilen bina günümüzde sağlık alanında faaliyet gösteren bir vakfa tahsis edilmiş durumdadır.

FEYZULLAH EFENDİ (ŞEYH VİSALÎ) TEKKESİ

Fatih, Fındıkzade, Molla Şeref Mh. Oğuzhan Cd. Saray Hamamı Sk. No:4 1982 ada 9,10 parselde yer alıyordu. Hacı Feyzullah Efendi Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halifeleri Müftî Hüseyin el Vaiz Efendi ve Bozkırlı Muhammed Kudsî Efendi'den hilafet almış; Anadolu, Şam ve Hicaz'da bulunduktan sonra m.1848/h.1264 yılında İstanbul'a intikal etmiştir[10]. m.1857/h.1273 yılında Divan-ı Muhasebat Azasından Mustafa Rif'at Efendi tarafından Feyzullah Efendi adına tekke yaptırılmıştır[11]. m.1859/h.1276 yılında Kuleli Vak'asına karıştığı gerekçesiyle kürek cezası mahkumiyetiyle Midilli'de mecburi ikamete tabi tutulmuş, 1861 yılında Sultan Abdu'l-aziz'in saltanata gelmesiyle çıkan afla tekrar İstanbul'a dönmüştür. Hacı Feyzullah Efendi 17 Cumâde'l-âhir 1293 (9 Temmuz 1876) tarihinde vefat ederek tekkesine defnedilmiştir. Kendisinden sonra oğlu ve halifesi Muhammed Sadık Efendi postnişin olmuş, 2 sene kalabildikten sonra Sultan II. Abdu'l-hamid'e muhalefet hareketine dahil olduğu suçlamasıyla sürgüne gönderilmiştir. 1878-1908 yılları arasındaki 30 yıl zarfında Hudeyre ve Hicaz'da mecburî ikamet etmiştir. Sadık Efendi'nin yokluğunda bir süre Saffvet Efendi ve sonrasında Hacı Feyzullah Efendi'nin halifesi Hasan Visalî Efendi (v.1902/1320) postnişin olmuştur. Bir süre Şahin Efendi vekaleten şeyhlik

7 Mehmed Şemʿî Efendi (haz.S.F.GÖNCÜOĞLU-S.ALPAY), s.111
8 Özdinç, ss.32-33, BOA, C. EV 140/6992
9 Tabibzâde Mehmed Şükrî, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, vr.19a
10 der. Albayrak, s.59 ; Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.170
11 der. Albayrak, s.60

yaptıktan sonra II. Meşrutiyetin ilânıyla birlikte M. Sadık Efendi Dersaadet'e intikal etmiş ve 26 Safer 1335 (22.12.1916) tarihinde vefatına kadar meşihatte kalmıştır. Onun vefatıyla iki oğlu Mahmud İhsan Efendi (v.1929/1348) ve Mehmed Bedreddin (TANRIYAR) (v.1942/1361) ortak meşihatle 1925'e kadar şeyh kalmışlardır. Ancak 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük yangında diğer binalarla birlikte tekke de kül olmuştur. Bedreddin Efendi, tekkenin kurtarılabilen su mahzeninde ailesiyle yaşamaya başladı. Bir süre sonra tek odalı bir baraka yaptırıp burada hatm-i hacegân yapmayı sürdürdü[12]. Tekkelerin seddolunması sonrasında yangından harap olmuş arsaya Hasan Visali Efendi ve Hacı Feyzullah Efendi'nin torunlarınca iki apartman yapılmıştır. Günümüzde Hacı Feyzullah Efendi ve oğlu M. Sadık Efendi'ye ait bahçede bir türbe yer alırken Hasan Visalî Efendi'nin kabri apartmanın bodrumunda ziyaret edilebilmektedir.

HACI BEŞİR AĞA TEKKESİ

Fatih (eski Eminönü), Alemdar Mh. Alay Köşkü Cd. Hacı Beşir Tekkesi Sk. No:5, 31 ada 16 parselde bulunmaktadır. Daru's-saade Ağası Hacı Beşir Ağa m.1745/h.1158 yılında cami, medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, sebil ve tekke kısımları bulunan orta büyüklükte bir külliye inşa ettirmiştir. Tekke listelerinden 19. yy. başlarından itibaren Nakşî-Müceddidî şeyhlerinin vazife yaptığı anlaşılmaktadır[13]. Müceddidiyyeden Hattat Hafız Hasan Hüsnî Efendi'nin m.1878/h.1295 yılında vefatıyla Melek Efendi namıyla meşhur Edirneli Muhammed Nurî Efendi (v.1885/1302) postnişin olmuştur. M. Nuri Efendi, Hacı Feyzullah Vidinî'nin halifesi olup kendisiyle birlikte tekke Halidiyye şubesine intikal etmiştir. M. Nuri Efendi'nin vefatıyla Abdullah Efendi[14] şeyh olmuştur. 1925 yılında tekkeler seddolunduğunda Muhamrned Adil Efendi postnişindi[15]. Günümüzde tekke binasında İstanbul Valiliği Gönüllü Kuruluşlar Merkezi, medrese kısmında ise bir dernek faaliyet göstermektedir. Cami kısmı ise ibadete açık olup Cumhuriyet döneminde muhtelif tadilatlar geçirmiştir.

12 Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.177

13 Bkz. Aynur, *Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve* Şenlikleri ; Galitekin, İstanbul Tekkeleri Nüfus *Vukû'atı Defteri ve 1277 Yılına Ait Müfredat Defteri ve İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*; Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.104

14 Bandırmalızade, s.13

15 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir*, sıra no:92

KUYUBAŞI EMİN BABA TEKKESİ

Eyüp, Defterdar Mh. Savaklar Cd. 113 ada 3 parselde Edirnekapının hemen dışındadır. Sultan Abdu'l-aziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan tarafından oğlunun Avrupa seyahatinden kısa sürede döneceğini haber veren tarik-i Bektaşiyyeden Emin Baba (v.1886/1304) için m.1867/h.1284 yılında yaptırılmıştır. Emin Baba'nın isteği üzerine mürşidi Salih Baba'nın da kabri ihya edilmiştir. Emin Baba'nın Hakk'a yürümesiyle postnişin olan Mahmud Baba 2 sene sonra vefat etmiştir. Eyyûb Sultan'daki kabir şahidesinden anlaşıldığına göre Hacı Beşir Ağa Tekkesi postnişini Edirneli M. Nuri Efendi'nin halifesi Seyyid Halilu'r-rahman el Kazanî (v.1894/1312) buraya şeyh olmuş ve Halidî usulünce ayin icra etmiştir[16]. 1916 yılına gelindiğinde ise Himmet Efendi[17] burada şeyh olarak kayıtlıdır. Tekkeler seddolunduktan sonra harap olup yıkılan ve bir süre de hayvan barınağı olarak kullanılan yapı 1997 yılında Müfid YÜKSEL Bey'in gayretleriyle Büyükşehir Belediyesi tarafından orijinal şekline benzer olarak yeniden inşa ettirilmiştir. Günümüzde bir vakfa tahsis edilmiş durumdadır.

HASAN ŞÜKRÎ EFENDİ ZAVİYESİ

Fatih, Akşemsettin Mh. Akdeniz Cd. üzerinde bulunuyordu. Mevlana Halid-i Bağdadî'nin halifesi Bozkırlı Muhammed Kudsî el-Konevî'nin oğlu Muhammed Bahaeddin Efendi'den hilafet alan Hasan Şükrî Efendi 25 Rebiu'l-evvel 1325 (8 Mayıs 1907) tarihli vakfiyeyle bu tekkeyi tesis etmiştir[18]. Hasan Şükrî Efendi 1911 yılında vefat etmiş, tekke ise 31 Mayıs 1918 tarihinde bu bölgede çıkan yangında ortadan kalkmıştır.

ÜSKÜDAR ÖZBEKLER (HACI HACE) TEKKESİ

Üsküdar, Sultantepe Mh. Selvilik Cd. Münir Ertegün Sk. No:14, 1340 ada 39,40 parselde yer almaktadır. m.1752/1166 yılında Maraş Valisi Abdullah Paşa tarafından inşa ettirilen ilk tekke m.1844/h.1260 yılında Sultan Abdu'l-mecid tarafından yenilenmiştir. Orta Asya'dan gelen misafirlerin ağırlandığı bir misafirhane işlevi gören ve şeyhi Ethem Efendi'nin ebrû sanatını İstanbul'da neşretmesiyle meşhur olmuştu. Tekke İstiklal Harbi'nde de Anadolu'ya insan ve cephane naklinde mühim görevler üstlenmişti. Tekke Nakşî-Müceddidî olma-

16 Mezar şahidesinde Halidiyyeden olduğu ve Kuyubaşı Tekkesi şeyhi olduğu yazıldır; Bandırmalızade, s.15
17 Albayrak, s.20
18 İşli, s.111

sına rağmen son şeyhi Necmeddin ÖZBEKKANGAY (v.1971) Ankaralı Küçük Hüseyin Efendi'den (v.1930) Nakşî-Halidî icazeti almıştır. Küçük Hüseyin Efendi ise Hacı Feyzullah Efendi Tekkesi şeyhi Hasarı Visalî Efendi'nin halifesiydi. Tekkeler seddolunduktan sonra son şeyh ve ailesi selamlık kısmında, dervişlerden bir kısmı harem kısmında ve Üsküdar Sandıkçı Tekkesi'nin son kahvecisi Tufan Ağa hücrelerden birinde ikametini sürdürdü. Mescit-tevhidhane, mutfak ve selamlık bölümleri Nasuhi ve Ahmet ERTEGÜN'ün gayretleriyle 1983'te, harem kısmı 1994'te restore ettirildi[19]. Tekkenin selamlığında günümüzde son şeyhin oğlu ve ailesi ikametini sürdürmekte olup tekkenin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir vakfa tahsisi gündemdedir.

İSMET EFENDİ (YANYALI İSMET GARİBULLAH) TEKKESİ

Fatih, Balat Mh. Manyasızade Cd. İsmail Ağa Camii Sk. No:42, 2284 ada 5 parseldedir. Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halifesi Abdullah Mekkî'den hilafet alan Yanyalı Mustafa İsmet Garibullah Efendi m.1854/h.1270 yılında bu tekkeyi inşa ettirmiş ve vakıf tesis etmiştir. 16 Zilkade 1289 (15 Ocak 1873) tarihinde vefat eden İsmet Efendi tekke haziresine defnedilmiştir. Kendisinden sonra 4 halifesi Dimetokalı Mehmed Şerif Kudsî Efendi (v.1886/1303), Edirneli Hüseyin Kudsî Efendi (v.1886/1304), Zağralı Halil Nurullah Efendi (v.1893/1311) ve Nevrakoplu Hacı Ahmed Hilmi Efendi (v.1905/1323) postnişin olarak Halidî usulünce hatm-i hacegânı devam ettirmişlerdir. 1905-1914 yılları arasında Hüseyin Kudsî Efendi'nin oğulları ve Ali Rıza Bezzaz Efendi'nin halifeleri Ahmed Nimetullah Efendi (v.1935) ile Mehmed Ferdî Efendi ortak meşihatle tekkeyi idare etmişlerdir. Ancak 1914 yılında Meclis-i Meşihat kararıyla Abdullah Mekkî Efendi silsilesinden gelen ve Tokad mebusu olan Mustafa Hakî Efendi'nin tekkeye şeyh tayin edilmesi müritler arasında bazı huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmuş, tekkenin şeyhliğine Ali Rıza Bezzaz Efendi'nin halifesi Ahıskalı Ali Haydar Efendi'nin tayini hususunda Şeyhü'l-islamlık makamına yazılar yazılmıştır[20]. Ahıskalı Ali Haydar (GÜRBÜZLER) Efendi'nin postnişinliği 1919 yılında Sultan Vahidüddin tarafından onaylanmış ve 1925'te tekkelerin seddine kadar bu vazifesini sürdürmüştür. Tekkenin tevhidhane kısmı günümüzde cami olarak faaliyet gösterirken meşrutada Ali Haydar Efendi'nin ahfadı ikamet etmektedir.

19 M. Baha TANMAN, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6 s.199
20 Söz konusu tartışmalar için bkz. Revnakoğlu Arşivi Dosya:212

HÜSREV PAŞA TEKKESİ

Eyüp Merkez Mh. Sultan Reşat Cd. (eski Boyacı Sk.) No:12, 50 ada 18 parseldedir. Tekke ve kütüphanenin yapımına Hüsrev Paşa hayattayken başlanmış ancak 1855 yılında vefatı sonrasında inşaat, kethudası Mustafa Reşid Efendi tarafından tamamlanmıştır[21]. Alt katı semahane, üst katı ise şeyh dairesi olan kargir bir tekkedir. Vakfiyesi 27 Şaban 1274 (12.4.1858) tarihlidir[22]. Hacı Muhammed Ragıb Efendi tekkenin ilk şeyhi olup Nakşibendiyye'ye mensuptu. Ancak Halidiyye şubesine bağlı olduğuna dair bilgiye ulaşamadık. Tekkenin bilinen ilk Halidî şeyhi Hacı Feyzullah Vidinî'nin halifesi Muhammed Nurî el Edirnevî olup m.1877/h.1294 yılında buradan ayrılarak Hacı Beşir Ağa Tekkesi'ne postnişin olmuştur. Sonrasında Abdullah Mekkî halifesi Kırımî Murad Efendi (v.1898/1315) ve Vaniköy İmamı Safiyyullah Efendi'nin bu tekkede vazife yaptığı anlaşılmaktadır[23]. Safiyyullah Efendi Sultan II. Abdu'l-hamid döneminde sürgüne gönderilmiştir. Ömer Ziyauddin Dağıstanî'nin halifesi Mehmed Fevzî Efendi burada vazife yapmış ve sonra Oluklubayır Hacı Ali Efendi Tekkesi'ne nakletmiştir. Son şeyh ise Halidiyye'den Mehmed Şefik Arvasî (ERYUVASI) olup 1925 sonrasında da burada ikamet etmiştir. Derviş hücreleri tekkenin karşısında bulunuyordu. 1930 sonrasında yıkılan derviş hücrelerinin yerine boyahane yaptırılmış, 1986'da bu bina da yıktırılıp arsası kabristana dahil edilmiştir. Mehmed Şefik Efendi'nin (v.1970) kızı Lamia DÜNDEREN, 1996'ya kadar tekkede ikamet etmiş, daha sonra buradan taşınmıştır. Tekke binası 2005 sonrasında restore edilerek özürlüler kütüphanesi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

KAPTAN HASAN HÜSNÜ PAŞA (DAZUR DUZUR-BOZCAADALI) TEKKESİ

Eyüp Merkez Mh. Sultan Reşat Cd. (eski Boyacı Sk.) No:1, 48 ada 13 parselde yer almaktadır. Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından 7 Zilkade 1300 (9.9.1883) tarihli vakfiye ile tesis edilmiştir. 23 Cumade'l-ahir 1309 (24.1.1892) tarihinde vakfiye yenilenmiş olup tevhidhane, 1 oda ve türbeden oluşmaktadır. Vakfiyeye göre Nakşî-Halidî icazetine sahip şeyhlerin burada vazife yapması şart koşulmuştur. Hüsrev Paşa Tekkesi postnişini Kırımî Murad Efendi (v.1898/1315) buraya da tayin edilmiş, sonrasında Mekteb-i Sultanî ho-

21 Ahmed Muhyiddin Efendi, s.253
22 İşli, s.74
23 Ahmed Muhyiddin Efendi, s.253

caları Abdu'r-refî Efendi (v.1902/1320) ve damadı Muhammed Fehmî Efendi[24] seccadenişin olmuşlardır[25]. 1925'te tekkeler seddolunduğunda M. Fehmî Efendi postnişindi[26]. 1468 kitaptan oluşan kütüphanesi bulunuyordu. Kitaplar 1962'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Günümüzde türbe restore edilmiş durumdadır.

YAĞCIZADE (BALABANÎ-İSFENDİYAR MESCİDİ) TEKKESİ

Üsküdar, Mimar Sinan Mh. Balaban Cd. 421 ada 1 parselde bulunuyordu. İsfendiyarzade Balaban Ahmed Baba'nın m.1630/h.1040 yılında inşa ettirdiği mescide tarîk-i Sa'diyyeden Yağcızade Seyyid Ahmed Efendi tarafından m.1770/h.1184 civarında meşihat konmasıyla burada tarikat faaliyeti başlamıştır. m.1784/h.1199 yılına ait tekkeler listesinde ismine rastlanmaktadır[27]. Tekke haziresinde medfun bulunan Nakşî Halidî meşayından Abdullah Mekkî'nin halifesi Mustafa Hüdaverdî Efendi'nin (v.1893/1310) burada vekâleten şeyhlik yaptığı tahmin edilmektedir. 19. yy. sonlarında Muhammed Aşir Efendi'nin hanımı Ayşe Sıdıka Hanım tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Camiu't-turûk olan tekkenin son şeyhi Balabanî Hasan Hüsnü Efendi, Nakşî Halidî icazetini Abdullah Mekkî'nin halifesi Halil Hamdi Paşa'dan almıştır. İbrahim Hakkı KONYALI, 1941 yılında tekkenin 3 katlı ahşap bir bina olduğunu bildirmektedir[28]. Bu yıldan sonraki bir tarihte binanın yıkıldığı anlaşılmaktadır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise arsa halinde olup kapısında Balaban Baba kitabesi olan küçük haziresi bulunuyordu. 2010 yılında tekke binası ahşap kaplama olarak Üsküdar Belediyesi tarafından yeniden inşa ettirilmiş olup kültür merkezi olarak kullanılmaktadır.

SEYYİD BABA TEKKESİ

Fatih, Haseki Sultan Mh. Hekimoğlu Ali Paşa Cd. Tevfik Fikret Sk. 1814 ada 34 parselde yer alıyordu. Üsküdar, Alaca Minare Tekkesi banisi Hacı Hüseyin Dede'nin halifesi Seyyid Mustafa Baba tarafından bir Nakşî tekkesi olarak tesis edilmiştir[29]. Bayramî ve Halvetî şeyhleri değişik dönemlerde postnişin olmuş, son şeyhi Hüseyin Zühdî Efendi ile tekke Halidiyye'ye intikal etmiştir. Yanyalı İsmet Efendi hulefasından Dağıstanlı Musa Kâzım Efendi'nin halifesi

24 Oğlu Emin DAZIROĞLU Ankara Ağır Ceza Reisi olarak görev yapmıştır.
25 Ahmed Muhyiddin Efendi, s.265
26 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir*, sıra no:145
27 Çetin, İstanbul'daki Tekke, *Zâviye ve Hânkahlar*
28 Konyalı, c.1 s.173
29 Tabibzade Mehmed Şükrî, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, vr.31a

olan Hüseyin Zühdî Efendi aslen Irak, Tavilalıdır[30]. 1918 yılında tekke yanmış, 1925 sonrasında ise arsası gecekondularca işgal edilmiştir. Arsasının bir kısmı ve haziresi bir süre manav dükkânının ardiye sahası olarak kullanılmıştır. Vakıflar İdaresi ve Mehmet GÜR isimli hayırsever tarafından 1999'da temizlenip kabir taşları köşeye taşınmıştır. Tekkenin yerine benzin istasyonu-tamirci yapılmıştır. Seydî Baba yazılı bir levha kalan birkaç mezar şahidesinin önüne iliştirilmiştir. Günümüzde tekke arsasında oto yıkama servisi faaliyet göstermektedir.

SUNGUR BABA (AHMED TURANÎ-NURANÎ AHMED) TEKKESİ

Beşiktaş, Vişnezade Mh. Dolmabahçe Cd. Vişneli Tekke Sk. 684 ada 3 parselde yer almaktadır. İstanbul'un fethi için buraya gelip şehit düştüğüne inanılan Ahmed Turanî'nin Sultan Abdu'l-mecid'in rüyasına girmesi üzerine kabir keşfi yapılmış ve türbe inşa edilmiştir. Ahmed Turanî kabrinin gerçek yeri bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesiydi. Kabir sonraki dönemde şimdiki yerine nakledilmiştir. Türbenin yanına inşa edilen ve altında bir ayazma olan tekkeye dair 1900'lü yıllardan önceki kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır. Muhammed Emin Efendi ve oğlu Hacı Edhem Efendi 19. yy. başlarında burada Rıfaî ayini icra etmiştir[31]. Tekkelerin seddolunduğu dönemde Bandırmalı Ali Rıza Bezzaz Efendi›nin halifesi Nakşî-Halidî şeyhi Ahmed Şükrî Efendi burada türbedar olarak bulunuyordu[32]. 1925 sonrasında selamlık kısmında son şeyh ve ailesi yaşamayı sürdürmüştür. 2010 yılında bina tadilattan geçirilmiştir.

ÜSKÜDAR ALACA MİNARE TEKKESİ

Üsküdar, Valide-i Atik Mh. Kartal Baba Cd., Köprülü Fazıl Paşa Sk. ve Boybeyi Sk. ile Miroğlu Sk.'ın çevirdiği arsada 193 ada 1,5,6,7,8 parselde bulunuyordu. Kumkapılı Muhammed Nureddin Kâğıdî'nin (v.1774/1188) halifesi Hacı Hüseyin Dede (v.1759/1173) tarafından m.1730/h.1143 yılında Nakşî-Müceddidî Tekkesi olarak tesis edilmiştir[33]. Kumkapılı Muhammed Nureddin Kâğıdî de Eyüp, Nişanca'da tekkesi bulunan Seyyid Muhammed Murad-ı Münzevî'nin (v.1720/1132) halifesidir[34]. Alaca Minare Tekkesi şeyhi Seyyid Ali Rıza Efendi'nin m.1862/1279 yılında Hicaz'da vefatı sonrasında İstanbul'da bulunan Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halifesi Abdu'l-fettah el Akrî tekkede postnişin

30 Albayrak, c.4 s.399
31 Albayrak, c.5, s.68
32 Revnakoğlu, Dosya:212
33 Kolağası Mehmed Raif, c.1 s.133
34 Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, vr.39b

olmuştur. 1820'lerden itibaren değişik dönemlerde İstanbul'a ziyaretler yapan ve Halidiyye'nin Dersaadet'te yayılmasında mühim bir rol oynayan Abdu'l-fettah el Akrî m.1864/h.1281 yılında vefat ederek tekkenin hemen yukarısındaki Şeyhü'l-islam Arif Hikmet Efendi sofasına defnedilmiştir. El-Akrî'den sonra halifesi Tırnovalı Hacı İbrahim Şerif Efendi (v.1879/1296) postnişin olmuştur. Onun vefatıyla da oğlu İsmail Efendi 1925'te tekkeler seddolunana kadar Nakşî-Halidî erkânını icra etmeyi sürdürmüştür. Sultan II. Abdu'l-hamid'in yardımıyla m.1885/h.1302[35] yılında tekke müceddeden tamir ettirilmiş ve bir kitabe konulmuştur. Mescid-tevhidhane, mutfak, müştemilât binası, çeşme, hamam ve hazîreden ibaret yapılar bütünüydü. 1940 yılında Vakıflar İdaresi tarafından mescid-tevhidhane kısmı yıktırılmıştır[36]. 2000'li yıllara gelindiğinde ayakta kalabilen mutfak kısmı son şeyhin torunu Şakir Efendi ve onun vefatı sonrası oğlu ve ailesi tarafından mesken olarak kullanılmaktaydı. 2012 yılında yaptığımız ziyarette bu kısmın da terk edilip metruk hale geldiği tespit edilmiştir. 2013 yılında restorasyon faaliyeti başlamıştır.

MUSA SAFVETÎ PAŞA TEKKESİ

Fatih (eski Eminönü), Hocapaşa Mh. İbni Kemal Cd. No:28, 23 ada 1,3 parselde yer almaktadır. Musa Safvetî Paşa, 1841-45 yılları arasında Maliye Nazırı olduğu dönemde bu tekkeyi inşa ettirmiştir. Musa Safvetî Paşa önce Kastamonu'da bulunan Mevlâna Halid-i Bağdadî halifesi Seyyid Ahmed Siyahî ile tanışmış, ardından onun vesilesiyle Şam'da bulunan Halidî Asitanesi şeyhi Muhammed bin Abdullah el Hanî'yi tanımış ve İstanbul'a davet etmiştir. m.1854/h.1271 yılında Muhammed bin Abdullah el Hanî'yi köşkünde misafir eden Musa Safvetî Paşa, dönemin devlet ricalinde Halidiyye'ye yönelik tereddütlerin vuzuha kavuşmasına yardımcı olmuştur. Musa Safvetî Paşa Tekkesi'nde Yusuf Efendi (m.1844/h.1260), oğlu Muhammed Arif Efendi, Hacı Hasan Efendi (v.1872/h.1289), Hacı Muhammed Emin Efendi, Muhammed Efendi (m.1879/h.1296), Ali Asım Efendi (m.1898/h.1316) şeyh olarak vazife üstlenmiştir[37]. 1925'te tekkeler seddolunduğunda Ahmed Refik Efendi postnişin olarak bulunuyordu[38]. Büyük bir taş bina olan tekkede şeyhlerin ikametine mahsus meşruta da aynı blokta yer almaktaydı. 1925 sonrası boşaltılan yapı günümüzde Vakıflar Müdürlüğü'nün deposu olarak kullanılmaktadır.

35 Kolağası Mehmed Raif, c.1 s.133
36 Haskan, c.1 s.407
37 Ahmed Muhyiddin Efendi, s.85,
38 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir,* sıra no:194

GÜMÜŞHANEVÎ TEKKESİ

Fatih (eski Eminönü) Alemdar Mh. Alemdar Cd. Hükümet Konağı Sk. 31 ada 7 parselde, bugünkü İstanbul Valiliği'nin (o dönemde Sadaret Makamı) karşısında yer alıyordu. Mevlana Halid-i Bağdadî'nin son halifelerinden Ahmed bin Süleyman el Ervadî (v.1858) İstanbul'a geldiğinde Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî'yi yetiştirmiş ve m.1848/h.1264[39] yılında hilafetname ile mezun etmiştir. Bir diğer Mevlâna Halid halifesi Abdu'l-fettah el Akrî (v.1864) de kendisinin sohbet şeyhi olmuştur. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın eşi Fatma Sultan tarafından m.1727/h.1140 yılında yaptırılan camide m.1859/h.1275 yılında Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî'nin irşada başlamasıyla tekke hüviyeti kazanmaya başlamış, m.1875/h.1292 yılında yanına harem ve selamlık binaları inşa edilmiştir. Tekkenin bulunduğu konum, devlet erkânıyla olan yakın münasebeti kolaylaştırmıştır. Gümüşhanevî'nin Sultan Abdu'l-mecid, Sultan Abdu'l-aziz ve Sultan II. Abdu'l-hamid ile görüşmeleri olmuş, Tikveşli Yusuf Ziyauddin Efendi başta olmak üzere ilim çevrelerinden muhibban kitlesi ortaya çıkmıştır. 13 Mayıs 1894 (8 Zilkade 1311[40]) tarihinde vefat ettiğinde Kanunî Sultan Süleyman Türbesi'nin girişine defnedilmiştir. Kendisinin vefatından sonra 4 halifesi Kastamonulu Hasan Hilmî Efendi (v.1911/1329), Safranbolulu İsmail Necâtî Efendi (v.1920/1338), Ömer Ziyauddin Dağıstanî (v.1921/1340) ve Tekirdağlı Mustafa Fevzî Efendi (v.1926/1345) Nakşî-Halidî usulünü 1925 yılına kadar devam ettirmişlerdir. Tekkeler seddolununca cami olarak faaliyet göstermeyi sürdüren yapı 1942 yılında kadro dışı bırakılarak ibadetten men edilmiş ve İstanbul Valiliği Jandarma yatakhanesi ve deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1957 yılında tamamen yıkılarak yerine Defterdarlık binası inşa edilmiş olup günümüze sadece minaresinden tuğla temel kalıntıları ulaşabilmiştir.

HACI ALİ (ŞEYH ALİ-OLUKLUBAYIR) TEKKESİ

Eyüp, Düğmeciler Mh. Tahta Minare Cd. Kara Süleyman Tekkesi Sk. No:5, 186 ada 3 parselde yer almaktaydı. Arabzade Hacı Ali Niyazî Efendi (v.1787/1202) tarafından m.1761/h.1175 yılında bir Nakşî-Müceddidî tekkesi olarak inşa ettirilmiştir[41]. 150 yıl bu usûlde ayin icra edilen tekkenin beşinci şeyhi Seyyid Hüseyin Hüsnî Efendi'nin m.1893/h.1311 yılında vefatıyla bir süre şeyhsiz kalmış ve yapıda hasarlar meydan gelmiştir. 19. yy. başında Rıfaiy-

39 Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.186
40 Osmanzade Hüseyin Vassaf, c.2 s.187
41 Haskan, *Eyüpsultan Tarihi*, s.58 ; Ayvansarayî, s.351 (orj. c.1 s.267)

ye'den Mehmed Ali Efendi (v.1906/1324) ve Sa'diyye'den Hacı Faik Efendi'nin (v.1913/1331) meşihatinden sonra tekrar Nakşibendiyye intikal eden tekkeye Hüseyin Hüsnî Efendi'nin kızının oğlu Mehmed Şükrî Efendi postnişin olmuş ancak Cihan Harbi'nin sonlarına doğru bu zat da vefat etmiştir. Son şeyh Batumlu Mehmed Fevzî Efendi (v.1953) Gümüşhanevî Tekkesi şeyhi Ömer Ziyauddin Dağıstanî'nin halifesi olup 5 yıl irşaddan sonra tekkeler seddolunmuştur[42]. Mehmed Fevzî Efendi 1925 sonrası Medine'ye hicret ederek Şeyhü'l-islam Arif Hikmet Efendi Kütüphanesi'nde hafızu'l-kütüb olarak vazife üstlenmiştir. 1925 sonrası Mehmed Fevzî Efendi'nin damadı Rüştü Efendi bir süre burada ikamet etmiştir[43]. İki katlı şeyh evi ve tevhidhaneden oluşan tekke yapıları 1950'lerde mevcuttu. Reşat Ekrem KOÇU, 1946'daki durumu tarif ederken, tekkenin geniş ve bakımsız bir bahçe içinde olduğunu ve bahçenin hemen ortasında, asırlar görmüş bir ulu çınar altında bir mezarlık bulunduğunu kaydetmektedir. O dönemde binada dokumacı Rükiye Küçükağızlı ikamet ediyordu[44]. 2000li yıllara sadece çeşmesi ve hazire kalıntıları intikal edebilmişti. 2010 yılında başlayan restorasyon çalışmaları 2011 yılında tamamlanmış olup yeni yapılar bir sivil toplum kuruluşuna tahsis edilmiştir. Düğmeciler Cd. üzerindeki şeyh evi yıkılmış olup yerinde oto yıkama servisi faaliyet göstermektedir.

KELÂMÎ TEKKESİ

Fatih, Şehremini Mh. Yayla Cd. Kelami Tekkesi Sk. 1469 ada 17 parselde yer alıyordu. Burhaneddin Cihangirî'nin halifesi Fethullah Efendi'den Halvetî-Cihangirî hilafeti alan Kelâmî Mustafa Efendi (v.1738/1151) bu tekkeyi 18. yy. başlarında tesis etmiştir[45]. Kolancı İbrahim Sabrî Efendi ile Sa'diyye'ye intikal eden tekkede daha sonraki dönemde Rıfaî ve Kadirî şeyhleri postnişin olmuştur. Halvetî-Cerrahî şeyhi Haffaf Seyyid Hacı Ali Efendi'nin m.1892/h.1310 yılında Halil Nizameddin Efendi Tekkesi'ne nakletmesinden sonra tekkenin şeyhliği Muhammed Es'ad Erbilî'ye tevdi edilmiştir. Seyyid Taha-yı Hakkârî'nin (v.1853/1269) halifesi Taha-yı Harirî'den m.1870/h.1287 yılında Nakşî-Halidî, Seyyid Abdu'l-hamîd Bırîfkânî'den m.1878/h.1295 yılında Kâdirî hilafeti alan M. Es'ad Erbilî'nin dedesi de Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hulefâsından Seyyid Hidâyetullâh Efendi'dir. 7 yıl kadar burada vazife yapan Erbilî, Cuma günü ikindi namazı öncesi kuûden Kâdirî evrâdı okuyarak Kadirî ayînini icrâ ettiriyor, sonra ise Halidî usulünce hatm-i hâcegânı saliklere tatbik ettiriyordu. 1897 yılında Meclis-i Meşâyıh âzâlığına tayin edilmişti. Murîdânındaki artış olum-

42 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir*, sıra:78
43 Revnakoğlu, Dosya:80
44 Koçu, c.2, s.659
45 Ayvansarayî, c.1 s.232

suz mesajlarla Saray'a jurnallenince 1900-1908 yılları arasını Erbil'de mecburî ikametle geçirmek durumunda kaldı. Meşrutiyetin ilânıyla yeniden İstanbul'a avdet ettikten sonra tekkesindeki vazifesine yeniden tayin edilmiş ve harap olan yapı tadilattan geçirilmiştir. 1914 yılında bir sene müddetince Meclis-i Meşayıh Reisliği'nde bulundu. Tekkeler seddolunduğunda Es'ad Efendi burada şeyh idi. Danimarkalı psikolog Carl Vett tekkede Es'ad Efendi'yi ziyaret ederek 2 hafta kaldı ve buradaki izlenimlerini 'Derviş Günlüğü' kitabında yayınladı. 1925 sonrası boşaltılmış ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kiraya verilmiştir. Sonradan bina yıktırılarak yerine 'Kelami Tekkesi Apartmanı' yaptırılmıştır.

SELİMİYE (ÇiÇEKÇİ-KÜÇÜK SELİMİYE-BEHÇET-İ KONEVÎ CAMİİ) TEKKESİ

Üsküdar, Selimiye Mh. Tıbbiye Cd. 288 ada 1 parselde yer almaktadır. Cami-tevhidhane, Sultan III. Selim tarafından m.1805/h.1220 yılında yaptırılmıştır. m.1835/h.1251 yılında ise Şair Pertev Paşa, bu binayı tamir ettirmiş ve yanına şeyh evi, derviş hücreleri inşa ettirmiştir. Yesârîzâde Mustafa İzzet hattıyla yazılan 1251 tarihli kitabe bugün mevcuttur. İlk şeyh Kangırılı (Çankırılı) Abdullah Efendi'den 6. şeyh M. Said Efendi'ye kadar Nakşî-Müceddidî ayini icra edilen tekkeye m.1908/h.1326 yılında M. Es'ad Erbilî tayin edilmiş, ancak Erbilî kendisi Kelâmî Tekkesi'nde bulunmayı tercih ederek oğlu Muhammed Ali Efendi'yi bu tekkeye göndermiş ve böylelikle Nakşî-Halidî usulünce ayine başlanmıştır. Carl Vett, Derviş Günlüğü isimli kitabında 1925'te son şeyh Muhammed Ali Efendi'yi ziyaret ettiğinden ve buradaki binaların güzelliğinden söz etmektedir. Muhammed Ali Efendi bu tekkenin yanısıra m.1916/h.1334 yılında Haseki'deki Kadiriyye'ye mensup Bayrampaşa Tekkesi'ne de şeyh tayin edilmiş olup Cuma geceleri orada Kadirî usulünce ayin icra etmiştir. Tekkelerin seddolunması sonrasında tevhidhane kısmı cami olarak faaliyetini sürdürmüştür. Cami yanında yer alan Hünkâr kasrı şeyh evi ve derviş hücreleri ortadan kalkmış, Pertev Paşa'nın yaptırdığı kütüphanedeki kitaplar Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa bölümüne nakledildikten sonra imam evi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Mustafa ÖZDAMAR›ın naklettiği bilgiye göre tekke arsasının bir kısmını teşkil eden 314 ada 6 parsel, 13.6.1963 tarihinde 41.510 liraya Feyzullah Asiltürk'e satılmıştır[46]. Tekke haziresinde Bezcizade (Himmetzade) Tekkesi ile Bandırmalı Tekkesi haziresinden nakledilmiş kabirler bulunmaktadır.

46 Özdamar, s.353

SİNAN ERDEBİLÎ TEKKESİ

Fatih (eski Eminönü), Cankurtaran Mh. Alemdar Cd. Caferiye Sk. No:2, 52 ada 15,17 parseldedir. Cemaleddin-i Aksarayî'nin halifesi Sinaneddin Erdebilî tarafından m.1528/h.934 yılında bir Halvetî tekkesi olarak tesis edilmiştir[47]. Halvetî Sünbülî meşayıhından olan tekkenin son şeyhi Halil Sırrî Efendi, Muhammed Es'ad Erbilî'den Nakşî-Halidî hilafeti de almıştır[48]. Tekkeler seddolunduktan sonra son şeyh ve ailesi meşrutada ikametini sürdürmüştür. Günümüzde tekkenin meşrutası son şeyhin torunlarınca ticarethane olarak kullanılmaktadır. Tevhidhane kısmı 1970-1980 arasında Akıncılar Derneği tarafından Vakıflar İdaresi'nden kiralanarak merkez olarak kullanılmıştır. 1980›den sonra ise burası mesken olarak kiraya verilmiştir. 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon sonrasında Cafer Ağa Medresesi'nde yapılan sanat eserlerinin satış yeri olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

KAŞGARÎ (MURTAZA EFENDİ) TEKKESİ

Eyüp Merkez Mh. Piyer Loti Cd. Hüsam Efendi Sk. No:11, 35 ada 2 parseldedir. Yekçeşm Hacı Murtaza Efendi (v.1747/1160) m.1745/h.1158 yılında bu tekkeyi inşa ettirmiş olup ilk şeyhi Kaşgarî Hace Abdullah Nidaî Efendi'dir[49] (v.1760/1174). Nakşibendiyye'nin Ahrariyye şubesine mensup Hace Azhar Kaşgarî'nin halifesidir. Seyyid Taha-yı Hakkârî'nin halifesi Seyyid Fehim'den m.1888/h.1305 yılında hilafet alan Seyyid Abdu'l-hakîm Arvasî'nin (ÜÇIŞIK) (v.1943) m.1919/h.1337 yılında bu tekkeye postnişin olmasıyla Nakşî-Halidî usûlü ayin icrasına başlanmıştır. 1925 sonrasında tekkenin yanındaki meşrutada ikametini sürdüren Seyyid Abdu'l-hakîm Efendi, dinî vaazlarından rahatsız olan çevrelerin etkisiyle Eylül 1943'te tutuklanarak İstanbul'dan İzmir'e götürüldü. Hastalığı sebebiyle Ankara'daki akrabalarının yanına gidişine izin verildikten sonra 27 Kasım 1943'te vefat etti. Tekkenin tevhidhanesi günümüzde cami olarak faaliyet göstermektedir. Derviş hücreleri yıkılmış olup türbe ve hazire kısımları günümüzde ziyaret edilmektedir.

47 Ayvansarayî, c.1, s.8
48 Sosyolog Müfid Yüksel'de bulunan Halil Sırrî Efendi'nin icazetnamesinin fotokopisi
49 Ayvansarayî, c.1 s.260

MURAD MOLLA TEKKESİ

Fatih, Balat Mh. Manyasızade Cd. Murad Molla Sk. 1910 ada 54 parselde olup Rumeli Kazaskeri Damadzade Murad Molla tarafından m.1769/h.1183 yılında inşa ettirilmiştir[50]. Tekkenin açılışından 6 sene sonra kütüphane faaliyete geçmiştir. Tekkenin ilk şeyhi Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolundan Ahıskalı Beyzade Hacı Seyyid Mustafa Efendi'dir (v.1786/1200). Rodoslu Ali Talîb Efendi (v.1894/1311) ile birlikte tekke Halidiyye'ye intikal etmiştir. Vefatından sonra postnişin olan oğlu Ahmed Halid Efendi tekkeler seddolunduğunda tekkede vazifesini sürdürüyordu[51]. 1930'lu yıllarda tevhidhane kısmı yanmıştır. Harem ve selamlık kısmını oluşturan bina Biçki İhtisas Mektebi olarak faaliyet gösterdikten sonra boşaltılarak Vakıflar İdaresi tarafından mesken olarak kiraya verilmiştir. Kütüphane ise uzun süre faaliyetini sürdürdükten sonra kitaplar 1950›lerde Süleymaniye Kütüphanesi›ne nakledilmiştir[52]. Kütüphane ile meşruta kısımları günümüze ulaşmıştır.

HASEKİ ZIBIN-I ŞERİF (ZEYN-İ SAADET-NÛRÎ EFENDİ-NUREDDİN) TEKKESİ

Fatih, Haseki Sultan Mh. Millet Cd. 1101 ada 21 parseldeydi (günümüzde bu parsel bölünmüş). Seyyid Muhammed Nurî Efendi tarafından 19. yy. başlarında Nakşî tekkesi olarak tesis edilmiş olup ilk vakfiyesi m.1818/h.1233 tarihlidir. Tekkenin sekizinci şeyhi Hacı Seyyid Muhammed Kasım Dağıstanî hem Halvetî-Şemsî hem de Nakşî-Halidî icazetine sahip olup 1898-1910 yılları arasında meşihat sürmüştür. Vefatıyla postnişin olan oğlu Yusuf Ziyaeddin Efendi 1925 yılına kadar burada irşad etmiştir[53]. Yusuf Ziyaeddin Efendi (v.1941) Nakşî–Halidî şeyhi olmakla birlikte Halvetiyye'nin Şemsiyye kolunun İstanbul'da son temsilcilerinden idi. Tekkelerin seddolunması sonrasında harap olan tekke yapıları 1943 yılında enkaz haline gelmiş ve Vakıflar İdaresi tarafından satışa çıkarılmıştır. Arsası 1955 yılında istimlak edilmiştir[54]. Bugün arsası Haseki Hastanesi sınırları içerisinde kalmış olup yapıya ait herhangi bir eser günümüze ulaşmamıştır. Millet Caddesi'ndeki hastane önünde kalan trafo, tekke arsası üzerine inşa edilmiştir.

50 Tabibzade Mehmed Şükrî, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, vr.10b
51 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir*, sıra no:280
52 M. Baha TANMAN, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.5, s.516
53 *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir*, sıra no:109
54 İşli, s.144

İSTANBUL'DAKİ HALİDÎ TEKKELERİNE AİT YAPILARIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMUNA TOPLU BAKIŞ

İstanbul'da Nakşî-Halidî şeyhlerinin vazife yaptığı 22 tekkeden 4 tanesi cami olarak ibadethane hüviyetini korumaktadır. 4 yapı tadilattan geçirilmek veya aslına benzer şekilde yeniden inşa edilmek suretiyle vakıfların kullanımına tahsis edilmiş durumdadır. 3 tekke binası ticarethane veya depo, 3 tekke binası hastane, okul veya kamu binası olarak kullanılmaktadır. 2 tanesi türbe olarak ziyaret edilmekte, 1 tanesi ise kültür merkezi olarak faaliyet göstermektedir. 3 tekke yıkılarak arsa halini almış, 2 tekke ise yıkılarak yerine apartman inşa edilmiştir. Hatta bu apartmanların birine yıkılmış olan tekkenin ismi verilmiştir.

Kaynaklar

Abdurrahman MEMİŞ, *Halîd-i Bağdadî (Hayatı, Eserleri, Halifeleri) ve Anadolu'da Halidîlik*, Marmara Üniversitesi, S.B. Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998

Ahmed Muhyiddin Efendi, *Tomār-ı Tekāyā*, Tophane Kadiriler Asitānesi Özel Kütüphanesi

der. Ahmed Nezih GALİTEKİN, İstanbul Tekkeleri Nüfus *Vukû'atı Defteri*, 'Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul', İşaret Yayınları, İstanbul, 2003

Atillâ ÇETİN, İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika, Vakıflar Dergisi, 1981, sayı:13, ss.583-590

Ayvansarayî Hüseyin Efendi/Ali Satı Efendi/Süleyman Besim Efendi, (haz. A. Nezih GALİTEKİN), *Hadikatü'l Cevami*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001

Bandırmalızade es-Seyyid Ahmed Munîb Üsküdarî, *Mecmua-i Tekâya*, Alem Matbaası, İstanbul, 1307

Butrus Ebu-Manneh, *Halidîliğin* Yükselişine ve Gelişmesine Yeni Bir Bakış, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler, haz. Ahmet Yaşar OCAK, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005

Carl VETT (ter.Ercüment ASİL-Haşim KOÇ), *Tekke Günlüğü*, Elest Yayınları, İstanbul, 2004

Esin DEMİREL İŞLİ, İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri Ve Restorasyonu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998

Hatice AYNUR, *Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikleri*, Tarih ve Toplum Dergisi, Ocak 1989, c.11 sayı:61 s.30-39

İbrahim Hakkı KONYALI, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1976-1977

Kolağası Mehmed Raif, *Mir'at-ı İstanbul*, Alem Matbaası, İstanbul, 1314

Komisyon (Tekke maddeleri M. Baha TANMAN), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993-1995

Mehmed Şem›î Efendi (haz.S.F.GÖNCÜOĞLU-S.ALPAY), *Esmaru't Tevarih (Tarihin Meyveleri)*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul, 2004

Mehmet Nermi HASKAN, *Eyüpsultan Tarihi*, Eyüp Belediyesi Yayını, İstanbul

Mehmet Nermi HASKAN, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2001

Mustafa ÖZDAMAR, *Dersaadet Dergahları*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 2007

Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya-yı Ebrar* fî Şerh-i *Esmâr-ı Esrâr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar

Rıdvan ÖZDİNÇ, *Beşikçizâde Tekkesi*, Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, İstanbul, 2012

der. Sadık ALBAYRAK, *Hicrî 1334 tarihli Tekâyâ ve Merâkiz Defteri*, Son Devir Osmanlı Uleması, İBB Yayınları, İstanbul, 1996, c.5

Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, Taksim Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K.75 ve Ekleri

Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye*, Yazma, Müellif Hattı, Hacı Selim Ağa (Hüdâyi) Kütüphanesi, 1291

Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defterdir, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, No:109, 1341

Cemaleddin Server REVNAKOĞLU Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi

Müfid YÜKSEL Özel Arşivi